

देहाभिमानी जीवाच्या स्थूल शरीरामध्ये बाल्य, यौवन आणि वृद्ध अशा तीन अवस्था त्याच्या स्थूलशरीरासंबंधीच असतात, त्या वास्तविक नाहित. पूर्वीची अवस्था पूर्ण झाल्यानंतर तदनंतरच्या अवस्थेमध्ये देखिल, देहाभिमानी जीव मी तोच आहे असे समजत असतो. त्याच प्रमाणे एक स्थूल शरीर नष्ट झाल्यानंतर, सूक्ष्म शरीराच्या सहाय्याने नवीन स्थूल शरीर देखिल प्राप्त होत असते, त्यावेळी जीवाचा नाश होत नसतो. कारण जन्मताच बालकामध्ये त्याच्या पूर्वसंस्कारांनुसार, स्तनपानादि प्रवृत्ति पाहण्यात येते. या कारणाने, बुद्धिमान लोक देहाचा नाश अथवा उत्पत्ति याविषयी भूलून जात नसतात, अर्थात् आत्मा अथवा जीव जन्मला अथवा मेला असे मानत नाहित. ॥ १३ ॥

ननु गतासूनगतासूश्चाहं न शोचामि किंतु तद्वियोगादिदुःखभाजं मामेवेति चेत् तत्राह-----

मी तर कोणाचे प्राण जावोत अथवा कोणाचे राहोत याविषयी दुःख करत नसून त्यांच्या वियोगाने होणारे दुःख प्रकट करतो आहे अशा अपेक्षित मताचे निराकरण करताहेत.-----

मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः ।

आगमापायिनोऽनित्यास्तांस्तितिक्षस्व भारत ॥ १४ ॥

अरे कुंतीनंदना! शीतोष्ण तसेच सुखदुःखादीकारक बाह्यविषयांचा इन्द्रियांसी संयोग, हे उत्पन्न होऊन नाश पावणारे असे अनित्य आहेत. तेव्हा हे भरतवंशी अर्जुना! त्यांच्या विषयी शोक न करता, ते तू सहन कर. ॥ १४ ॥

मात्रास्पर्शा इति । मीयन्ते ज्ञायन्ते विषया अभिरिति मात्रा इन्द्रियवृत्तयः तासां स्पर्शा विषयैः सम्बन्धाः ते

शीतोष्णादिप्रदा भवन्ति । ते त्वागमापायित्वादनित्या अस्थिराः अतस्तांस्तितिक्षस्व सहस्व ।

यथाजलातपादिसम्पर्कास्तत्तत्कालकृताः स्वभावतः शीतोष्णादि प्रयच्छन्ति । तेषां चास्थिरत्वात्सहनं तव धीरस्योचितं

न तु तन्निमित्तहर्षविषादपारवश्यमित्यर्थः ॥१४ ॥

ज्यांच्या द्वारा विषयांचे मोजमाप केले जाते, अथवा ते जाणले जातात, त्या मात्रा, अर्थात् इन्द्रियवृत्त्या. त्यांचे जे स्पर्श विषयवस्तुंसी संपर्क, ते शीतोष्ण तसेच सुखदुःखादी देणारे असतात, परंतु ते येणाजाणारे असे अनित्य आणि अस्थिर असतात, तेव्हा तू ते तितिक्षेने सहन कर. उन आणि पाऊस यांच्या संपर्काने प्रासंगिक शीतोष्णतादी स्वाभाविकपणेच उत्पन्न होण्याप्रमाणेच इष्टानिष्ट वस्तुंचे संयोग वियोग देखिलसु खदुःखादी उत्पन्न करत असतात. ते सर्व अस्थिर असल्याने धीरस्थिर अशा तुला ते सहन करणेच उचित. त्यांच्या निमित्ताने हर्षशोकाने भुलून जाणे तुला

कोणत्याहीप्रकारे उचित नाही असा अभिप्राय. ॥ १४ ॥

तत्प्रतीकारप्रयत्नादपि तत्सहनमेवोचितं महाफलत्वादित्याह-----

त्यांचा प्रतिकार करण्यापेक्षा ते सहन करणेच अधिक उचित, कारण ते महान फलदायक असे सांगताहेत -----